

KİMYA DƏRSLƏRİNİN TƏŞKİLİ VƏ KEÇİRİLMƏSİNDƏ MÜASİR YANAŞMALAR

A.Z.Məmmədova, A.M.Həsənova, G.Ə.Əhmədzaadə, R.X.Məmmədova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Təhsilin məzmununun yeniləşdirilməsi ilə bağlı aparılan islahatların uğurla davam etdiyi hazırkı dövrdə, təlimin təşkilinin əsas formalarından olan dərs, onun quruluşu və müasir tələblər səviyyəsində təşkili barədə pedaqoji mətbuatda geniş müzakirələr aparılır, görkəmli təhsil mütəxəssisləri öz fikirlərini bildirir, rəy və təkliflərini verirlər [1-3]. Müasir dərsin, necə olması barədə səsləndirilən çoxşaxəli suallara verilən cavablardan aşağıdakı ümumi nəticələrə gəlmək olar.

- Dərsin müasirliyi dövrün müasirliyindən asılıdır.

Müasir dərs idrak fəallığı şəraitində şagird şəxsiyyəti ön plana çəkilməklə, onların fərdi xüsusiyyətləri, maraq və meylləri, eləcə də cəmiyyətin tələbi nəzərə alınmaqla təşkil olunmalıdır. Dərsdə şagirdlərin müstəqil biliklər qazanmalarına şərait yaradılmalı, müəllim özünün bələdçilik funksiyasını düzgün yerinə yetirməlidir. Dərsə bir texnoloji proses kimi də yanaşılır.

- Həmişə olduğu kimi bu gün də dərs təlimin əsas təşkilat forması hesab edilir. Müəllim və şagirdlərin təlim fəaliyyəti sinif-dərs sistemində özünü göstərir. Müasir dərsə verilən tələblərə uyğun olaraq öyrədənə öyrənən arasında, şagirdlərin öz aralarında və məktəblə valideynlər arasında münasibətlər yeniləşir, müəllim və şagirdin funksiyası dəyişir. Müəllim bələdçi, istiqamətverici, şagird tədqiqatçı, “kəşf edən” olur. Lakin bu halda da, dərsin səmərəli nəticə verməsi müəllimin səriştəliliyindən asılıdır və əsas iki amil mühüm rol oynayır:

- dərsin məqsədinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi;
- məqsədə nail olmaq üçün təlim üsullarının, vasitələrinin düzgün seçilməsi və onlardan peşəkarlıqla istifadə edilməsi.

- Dərsin əsasını təşkil edən təhsilverici, tərbiyəedici və inkişafetdirici funksiyaları müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq yerinə yetirilməlidir.

- təhsilverici funksiya – tədris materialının məzmunu və həcmnin mənimsənilməsinin təmin edilməsi, alınmış biliklərin yaradıcı tətbiqi üçün şəraitin yaradılması və s.;

- inkişafetdirici funksiya – şagirdin intellektual qabiliyyətlərinin, fərdi keyfiyyətlərini, tədqiqat, praktiki təlim fəallığını planlaşdırmaq vərdişlərini və s. aşkara çıxarmaq üçün bütün psixi funksiyalar kompleksinin inkişafına yönəlmiş tədris materialı və metodlarından istifadə edilməsi;

- tərbiyəedici funksiya – ümumbəşəri və vətəndaş dəyərlərinin formalaşdırılması (sosial kamillik), şagirdin mənəvi keyfiyyətlərinin, yüksək davranış mədəniyyətinin tərbiyə olunması (mənəvi kamillik), təlim prosesinə uyğun psixoloji mühit, bilikləri əldə etmək həvəsinin, özünə hörmətin (şəxsi-emosional kamillik) formalaşdırılması, elmi dünyagörüşü və estetik təfəkkürün inkişaf etdirilməsi.

Dərsin tipləri müxtəlif əlamətlərə görə müəyyən edilir. Təlimin nəzəriyyə və praktikasında dərslərin tiplərə bölünməsinin əsasının aşağıdakı əlamətlərin təşkil etdiyi göstərilir. Bu əlamətləri kimya dərslərinin tipləri üçün də məqbul hesab etmək olar.

• **Tədris prosesinin əsas mərhələləri.** Buna uyğun olaraq dərslər giriş dərsinə, şagirdlərin maddələrlə ilk tanışlıq dərsinə, anlayışların yaradılması dərsinə, məşqedici dərse və s. təsnif edilə bilər. Belə təsnifatın tərəfdarları kimyaçı metodistlərdən S.V.İvanov, İ.N.Borisov, Ə.Ö.Əbdürrəhimov olmuşdur [4].

• **Dərslərin keçirilməsinin əsas üsulları.** Buraya müxtəlif məşğələ növlərinə uyğun olaraq aşağıdakı qrup dərsləri aid edirlər:

- tədris materialının müəllim tərəfindən şərh (mühazirə, müsahibə, hekayə);

- şagirdlərin müstəqil işləri (laboratoriya işləri, praktik məşğələlər, eksperimental məsələlərin həlli, paylama materialları üzərində iş, dərslük üzərində iş, elmi-kütləvi ədəbiyyat və soraq kitabları üzərində iş, cədvəl və digər əyani vəsait üzərində iş);

- seminar məşğələsi (mühazirə vasitəsi ilə əldə edilmiş biliklər təkmilləşdirilir;

- ekskursiya dərsi və sairə.

• **Təhsilin məqsəd və ya əsas didaktik vəzifəsi.** Metodistlər kimya dərslərinin təhsilin məqsədi və ya vəzifəsinə görə tiplərə bölünməsinə daha məqsədəuyğun hesab edirlər və müxtəlif təsnifat təklif edilir.

Metodiki ədəbiyyatlarda verilən təsnifatlara əsasən müasir təhsil üçün kimyadan dərslərini aşağıdakı kimi verməyi məqsədəuyğun hesab etmək olar.

1. Yeni bilik və bacarıqların mənimsənilməsi (yeni bilik verən dərslər) dərsləri;

2. Bilik, bacarıq və vərdişlərin təkmilləşdirilməsi (biliklərin möhkəmləndirilməsi) dərsləri;

3. Bilik və bacarıqların ümumiləşdirilməsi və sistemləşdirilməsi dərsləri;

4. Bilik və bacarıqların səviyyəsinin yoxlanılması və qiymətləndirilməsi dərsləri;

5. Kombinə edilmiş (qarışıq) dərslər.

Birinci dərş tipində əşas məqsəd şağirdlərin yeni tədris materialını əvvəlki dərşlərdən əldə etdikləri biliklər əşasında, müəllimin bələdçiliyi ilə, müvafiq iş formalarından istifadə edilməklə müstəqil olaraq öyrənmələridir.

İkinci dərş tipində qazanılmış biliklərin tətbiqi və möhkəmləndirilməsi, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması aparılır və bu işlər çalıřma, məsələ və misal həlli, laboratoriya və praktik işlərin icrası ilə həyata keçirilir.

Üçüncü dərş tipində əldə edilmiş bilik və bacarıqlar təkrar olunur, sistemləşdirilir, ümumiləşdirilir və yekun nəticə çıxarılır. Belə dərşlər adətən tədris vahidinin sonunda ümumiləşdirici dərş kimi aparılır.

Dördüncü dərş tipi müəyyən müddət ərzində öyrənilmiş tədris materiallarının mənimsənilmə səviyyəsini müəyyənləşdirmək və qiymətləndirmək, şağirdlərin biliklərində olan çatışmazlıqları düzəltmək məqsədi ilə aparılır.

Metodistlər kimyanın tədrisində ən çox kombinə edilmiş dərş tipinin tətbiq olduğunu göstərirlər. Bir neçə didaktik vəzifəni yerinə yetirən dərşlərə kombinə edilmiş dərşlər deyilir. Belə dərşlərdə məlum materialların təkrar olunması, dərinləşdirilməsi, yeni materialın izah olunması, möhkəmləndirilməsi, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması, biliklərin yoxlanılması və s. kimi məsələlərin həll edilməsinə imkan yaranır. Bu tip dərşlərin yeni tədris vahidinin öyrənilməsinə başlanıldıqda həyata keçirilməsi məsləhət bilinir.

Metodiki ədəbiyyatda həmçinin müəllim və şağirdlərin fəaliyyətinin xarakterindən asılı olaraq dərşlərin növlərə bölünməsi də verilir və qeyd edilir ki, hər bir dərş tipinə uyğun dərş növləri (fəaliyyət növləri) vardır.

Dərş tiplərinə uyğun olan növlər aşağıdakı kimi verilir:

1. Yeni materialın öyrənilməsi dərşləri: dərş-mühazirə, dərş-söhbət, problemlı dərşetmə dərşı, tədqıqat xarakterli müstəqil işlər (nəzəri və ya praktik işlər) aparılan dərş.

2. Bilik, bacarıq və vərdişlərin təkmilləşdirilməsi dərşləri: reproduktiv xarakterli müstəqil işlər (şifahi sorğı və yazılı çalıřmalar), laboratoriya işlərindən ibarət dərş, praktik işlərin yerinə yetirilməsi dərşı, ekskursiya dərşı, seminar dərşı.

3. Bilik və bacarıqların ümumiləşdirilməsi və sistemləşdirilməsi dərşləri: ümumiləşdirici xarakterli təkrar məsələ və çalıřmaların həlli, cədvəl, sxem və ayrı-ayrı faktların ümumi sisteminin yaradılması.

4. Bilik və bacarıqların səviyyəsini yoxlanılması və düzəldilməsi dərşləri: zaçot qəbulu dərşı, testləşdirmə dərşı, adi yoxlama yazı işləri.

5. Kombinə edilmiş dərşlər. Belə dərşlərə yuxarıdakı dörd dərş tipi üçün göstərilən bütün dərş növlərindən məqsədəuyğun olaraq istifadə etmək olar. Bu deyilənlər mütləq hesab olunmur, müəllimin səriřtəsindən asılı olaraq dəyişikliklər edilə bilər.

Görkəmli mütəxəssis psixoloq Zülfıyyə Veysova fəal dərş üçün iki

sütunu əsas hesab edir [5].

1. Ümumiləşdirmə – dərsin “məzmun-məna” sütununu əks etdirir (bu dərş nədən ötrü keçilir; hansı yeni biliyi şagird kəşf etməlidir).

2. Motivasiya və problemin qoyulması – dərşin “dinamik” sütunudur (nə üçün bu kəşfətmə prosesi yaranır).

Müəllifin fikrincə bu iki stunun vasitəsilə dərş ayrı-ayrı tərkib hissələrinə parçalanmır və onun həm məna baxımından, həm də psixoloji dərkətmə prosesləri baxımından vəhdəti təmin olunur.

Fəal dərş həmçinin idrak proseslərinin iki əsas istiqamətinə uyğun olaraq iki növdə təqdım olunur: induktiv və deduktiv. Dərşin bu növlərinin seçilməsi onun məqsədindən asılıdır. Beləki, İnduktiv tədqiqat daha çox yeni mövzunun keçirilməsi zamanı istifadə olunur, deduktiv tədqiqat isə daha çox mövzunun möhkəmləndirilməsi və dərinləşdirilməsi məqsədilə istifadə olunur [5].

Kimyaçı alim Akif Əliyev “dərşin quruluşu” əvəzinə “dərşin strukturu” terminin işlədilməsini və kimya dərşləri üçün aşağıdakı üç ümumi didaktik strukturu münasib hesab edir [2]:

1. Şagirdlərin əvvəlki (dərş mövzusu ilə əlaqəli) bilikləri və fəaliyyət üsullarının aktualaşdırılması (buraya təkə əvvəlki biliklərin sorğusu deyil, həm də bu biliklərin yeni şəraitdə tətbiqi bacarığının yoxlanılması daxildir);

2. Yeni anlayış və fəaliyyət üsullarının formalaşdırılması (yeni dərş materialının öyrənilməsi bu mərhələyə daxildir).

3. Yeni biliklərin tətbiqi üzrə çalışmaları, yeni bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması.

Hazırda təhsildə ən çox üstünlük verilən fəal/interaktiv təlimlə aparılan dərşlər üçün yeddi mərhələ nəzərdə tutulur [6].

İstər ənənəvi, istərsə də müasir təlimlə müəllim dərşə hazırlaşarkən mütləq onun planını tərtib etməlidir.

Metodiki ədəbiyyatlarda kimya dərşlərinə verilən müasir tələbəri ümumiləşdirərək, bəzi əlavələr etməklə aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar.

1. Digər fənlərdə olduğu kimi müasir kimya dərşlərində də həyata keçirilən təlim-tərbiyə prosesləri, dövrün, zamanın tələblərinə cavab verməli, Dövlətimizin mənafeyinə xidmət etməli, gənclərdə vətəninə, xalqına məhəbbət hissi aşılanmalıdır.

2. Öyrənilən tədris materialının məzmunu yüksək elmi səviyyədə olmaqla, kimya elminin inkişafını əks etdirməlidir.

3. Müasir kimya dərşi kurikulum əsasında, onun məzmun xətləri və standartlarına uyğun təşkil olunmalıdır. Dərş zamanı elə təlim mühiti yaradılmalıdır ki, müəllimin bələdçilik, şagirdin isə tədqiqatçılıq funksiyası təmin olunsun.

4. Kimya dərslərinin yüksək elmi səviyyədə olması üçün, müəllimin özünün hazırlıqlı, mövzuya aid materialları dərindən bilməsi, şagirdlər üçün yeni, lakin onların başa düşə biləcəyi elmi, texniki yeniliklər barədə məlumatlı olması vacibdir. Dərsdə müəllim elmi səhvə yol verməməli, eləcə də şagirdin istər danışq, istərsə də eksperimental xarakterli işlərdə yol verdiyi qüsurları üzə çıxarmalı, onlara düzəliş verməlidir.

5. Hazırkı dövrdə fəal dərsə daha çox üstünlük verildiyi üçün müəllimin onun mərhələlərinə ciddi riayət etməsi, mövzuya uyğun metod, texnika və iş formaları seçməsi, əlverişli, işgüzar, şagirdlərin əməkdaşlığını təmin edən, onlarda maraq, həvəs oyadan təlim mühitinin yaratması vacib şərtlərdəndir.

6. Kimya dərslərinin yüksək səviyyədə təşkil edilməsi və onun səmərəli nəticə verməsi üçün vacib olan amillərdən biri də, təlimin müasir texniki vasitələri, reaktiv və avadanlıqlarla təchiz olunmuş laboratoriyaların olmasıdır. Müəllimin rəhbərliyi altında şagirdlərin müstəqil olaraq sadə, lakin dərs mövzusunun mahiyyət və məzmununu əks etdirən təcrübələri aparmaları, onlarda tədqiqatçılıq qabiliyyətlərinin inkişaf etməsinə, müəyyən həyati bacarıq və vərdişlərə yiyələnmələrinə imkan yaradır.

7. Müasir kimya dərslərinin bütün tiplərində onun öyrədici (təhsilverici) vəzifəsi ilə yanaşı tərbiyəedici və inkişafetdirici funksiyaları da yerinə yetirilməlidir.

8. Dərsdə hər üç funksiyanın yerinə yetirilməsi, onun kurikulumda verilən alt standartlara uyğun müəyyənləşdirilən məqsədlərinin həyata keçirilməsində öz əksini tapmalıdır.

9. Müəllim dərslərin tipinə uyğun olaraq elə təlim metodları, texnikaları və iş formaları seçməlidir ki, onlar həm dərslərin məqsədlərinin həyata keçirilməsinə və təlimin məzmununa müvafiq olsun, həm də şagirdlərin idrak fəallığını, təfəkkürünü, hafizəsini inkişaf etdirdirsin. Onu da qeyd edək ki, dərslərin məqsədlərinin qoyulmasında Blumun taksonomiyalarının bilmə, anlama, tətbiq, analiz, sintez, qiymətləndirmə (dəyərləndirmə) səviyyələri üzrə asandan çətinə doğru ardıcılığı nəzərə alınmalıdır.

10. Kimya dərslərində şagirdlərin idrak fəallıqlarının, onların məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürlərinin inkişaf etdirilməsində, müstəqil işlərdən, o cümlədən, məntiqi, eksperimental, elmi-tədqiqat, istehsalat-texniki xarakterli məsələlərdən istifadə edilməsi səmərəli nəticə verir.

11. Müasir kimya dərslərində şagirdlərdə internet və informasiya mənbələrindən istifadə bacarıqları formalaşdırmaq üçün, onlara keçdikləri müvafiq dərs mövzularına uyğun təqdimatlar hazırlamaq tapşırığı vermək məqsədəuyğun olardı.

12. Müasir kimya dərslərində fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya yaradılmasına diqqət yetirilməli, müvafiq mövzuların tədrisi həyatla, istehsalatla,

ölkəmizdə gedən quruculuq işləri praktikasını ilə əlaqələndirilməlidir. Şagirdlər sınaq şəraitində, sadə qurğularda aparılan təcrübələrlə kifayətlənməməli, eləcə də internet materiallarının görüntüləri vasitəsilə, imkan daxilində istehsalat şəraitində kimyəvi proseslərin gedişini, qanunauyğunluqlarını öyrənməli, kimyəvi maddələrin xalq təsərrüfatında, məişətdə və kənd təsərrüfatında tətbiqini bilməlidirlər. Dərslərdə belə məsələlərə diqqət yetirilməsi şagirdlərin kimya elminə marağını artırır, müvafiq sənaye sahələrində işləməyə həvəs yaradır. Kimya dərslərində əmək tərbiyəsi və peşə yönümü üzrə işlərin aparılması ilə müasir dövrdə məktəblərin qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri olan şagirdləri əməyə hazırlamaq vəzifəsi yerinə yetirilmiş olur.

13. Kimya dərslərində qarşıya qoyulan mühüm tələblərdən biri də şagirdlərin ekoloji biliklərinin inkişaf etdirilməsi, kimyəvi maddələrin olduğu sənaye və məişət tullantılarının ətraf mühitə, canlı aləmə ziyan vurmaması üçün hansı tədbirlərin görülməsi barədə onların maarifləndirilməsidir.

Müasir kimya dərslərində şagirdlərin əldə etdikləri bilik, bacarıq və vərdişlərin inkişafına daima nəzarət etmək, çatışmazlıqları, nöqsanların vaxtında aşkar etmək və onları aradan qaldırmaq üçün müvafiq qabaqalayıcı tədbirlərin görülməsi də vacib olan tələblərdəndir.

Bunun üçün sistemli şəkildə yoxlamaların aparılması, nəticələrin təhlil olunması, şagirdlərin özlərinə və valideynlərinə çatdırılması kimi görülən işlər müsbət nəticə verir.

Yuxarıda sadalananlara bir daha aydınlıq gətirmək məqsədilə kimyadan bir dərslin planı və gedişini verməyi məqsəduyğun hesab edirik.

Mövzu: Oksigenin kimyəvi xassələri. (Mövzu VII sinifdə tədris olunur) [7].

Alt standart: 2.1.1., 2.2.1., 3.1.1.

Məqsəd:

Şagird:

1. Kimyəvi hadisə, kimyəvi reaksiya və kimyəvi xassə barədə əvvəlki dərslərdən malik olduğu bilikləri aktuallaşdırır.

2. Oksigenin bəzi qeyri-metal və metallarla qarşılıqlı təsirinə aid kimyəvi təcrübələri müşahidə edir, reaksiyaların getməsi qanunauyğunluğunu izah edir.

3. Oksigenin kimyəvi xassələrinə aid aparılan reaksiyaların tənliliklərini tərtib edir, “oksid”, “birləşmə”, “oksidləşmə” və “yanma” anlayışları barədə ilkin məlumatlar əldə edir və onlara tərif verir.

Dərslin tipi: Yeni bilik və bacarıqların mənimsənilməsi dərsi (yeni bilik verən dərslər).

Dərslin növü: İnduktiv tədqiqat.

Təlim forması. Kollektivlə (bütün siniflə) iş.

Təlim üsulu: problemləli şərh, müsahibə, müzakirə

İntegrasiya: Biologiya fənni ilə.

Resurslar: sınaq şüşələri, qazaparan boru, spirt lampası, şüşə bankalar, şüşə kasa, metal qaşıqlar, kibrit, kömür, kükürd parşaları, qırmızı fosfor, mis, polad məftil, maqnezium lenti.

Dərsin gedişi

I mərhələ. Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edilir.

1. Maddələr üçün hansı xassələr ayırd edilir?
2. Maddənin kimyəvi xassəsi dedikdə nə nəzərdə tutulur?
3. Siz keçən dərslərinizdə oksigenin hansı xassələri ilə tanış oldunuz?

Şagirdlərin cavablarına əsasən mövzunun oksigenin kimyəvi xassələrinə aid olduğu açıqlanır və tədqiqat sualı müəyyənləşdirilir.

Tədqiqat sualı: Oksigenin kimyəvi xassələrini müəyyən etmək üçün onun hansı maddələrlə qarşılıqlı təsirinə aid təcrübələr aparmaq məqsəduyğundur?

II mərhələ. Tədqiqatın aparılması

Şagirdlər oksigenin təyininə aid keçən dərstdə aparılan təcrübədən onun yanmaya kömək etdiyini bildikləri, eləcə də əvvəlki dərslərdə oksigenin bəzi bəsit və mürəkkəb maddələrlə qarşılıqlı təsirinə aid reaksiya tənliklərini gördükləri, hətta bəzi təcrübələr barədə müəyyən məlumatlara malik olduqları üçün öz təkliflərini verə bilirlər.

Sonra oksigenin alınması üçün qurğu yığılır, alınan oksigen bir neçə şüşə bankaya toplanılır və içərilərinə metal qaşıqda yandırılmış kömür, kükürd, qırmızı fosfor, maqnezium lenti, polad və mis məftilləri daxil edilir. Şagirdlər təcrübələrin gedişində maddələrin havadakı oksigəndə zəif, təmiz oksigəndə isə parlaq alovla yandıqlarını, kimyəvi reaksiyaların bir sıra əlamətlərini müşahidə edirlər.

Onlar bir daha oksigenin yanmaya kömək etməsinə əmin olurlar və götürülən bəsit maddələrin ona birləşdiklərini təxmin edirlər. Şagirdlərə aparılan reaksiyaların tənliklərini yazmaq və onları əmsallaşdırmaq təklif olunur.

III mərhələ. İnformasiya mübadiləsi. Şagirdlərə müraciət olunur ki, aparılan təcrübələrin müşahidəsinə və lövhədə yazılan reaksiya tənliklərinə əsasən onlarda hansı əlamətlərin baş verdiyini və kimyəvi reaksiyanın hansı tipinə aid olduğu barədə öz fərziyyələrinizi irəli sürün. Oksigenin hansı bəsit maddələrlə reaksiyaya girməməsi barədə fikirlərinizi bildirin.

IV mərhələ. İnformasiyanın müzakirəsi və təşkili. Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir. Onlar aparılan təcrübələrdə istiliyin ayrıldığını, işığın göründüyünü, yazılan reaksiya tənliklərində bəsit maddələrdən bir mürəkkəb maddənin əmələ gəldiyini və onun tərkibində həmişə biri oksigen olduğunu müşahidə etdikləri üçün birləşmə reaksiyaları, yanma, oksidləşmə anlayışları,

kimyəvi reaksiyaların əlamətlərindən istiliyin ayrılması, qazın əmələ gəlməsi, rəngin dəyişməsi iyin çıxması barədə düzgün ifadələr söyləyə bilirlər. Onlar həmçinin təsirsiz qazların xassələri, qiymətli metalların havada korlanmadıqları barədə müəyyən məlumatlara malik olduqları üçün onların oksigenlə reaksiyaya girmədikləri barədə də mülahizə yürüdə bilirlər.

V mərhələ. Nəticə və ümumiləşdirmə. Şagirdlərin cavabları və müəllimin əlavələri ilə oksigenin kimyəvi xassələri haqqında aşağıdakı nəticələrə gəlinir.

1. Kimyəvi xassə dedikdə maddənin digər bəsit və mürəkkəb maddələrlə qarşılıqlı təsiri nəzərdə tutulur.

2. Oksigen bir bəsit maddə kimi digər bir çox bəsit (qeyri-metal və metal) və mürəkkəb maddələrlə reaksiyaya daxil olur və bu zaman birləşmə reaksiyası baş verir.

3. Reaksiya zamanı bəsit maddə götürülsə bir mürəkkəb, iki elementdən ibarət mürəkkəb maddə götürülsə iki mürəkkəb maddə alınar ki, bunlara da oksidlər deyilir.

4. Aparılan reaksiyalarda həmişə oksigen özünə digər atomu birləşdirdiyinə görə bu reaksiyalara oksidləşmə reaksiyaları da deyilir.

5. Oksidləşmə reaksiyaları istiliyin ayrılması və işığın görünməsi ilə müşayiət olunduqda, onlar yanma reaksiyaları adlanır.

6. Tərkibi yalnız karbon və hidrogendən ibarət mürəkkəb maddə yandıqda onların sayından asılı olmayaraq həmişə karbon qazı (CO_2) və su (H_2O) əmələ gəlir.

7. Oksigen qeyri-metallardan flüor, xlor, brom, yod və təsirsiz qazlarla, metallardan isə gümüş, qızıl və platinlə birbaşa qarşılıqlı təsirdə olmur. Onlara uyğun oksidlər dolay yolla alınır. Lakin təsirsiz qazlardan helium, neon və arqon ümumiyyətlə oksid əmələ gətirmir.

VI mərhələ. Yaradıcı tətbiqetmə. Bu mərhələni oksigenin aparılan təcrübələrdən əlavə digər bəsit və mürəkkəb maddələrlə qarşılıqlı təsiri reaksiyalarının tənləklərini tərtib edin və sizə məlum olan kimyəvi hadisələrin hansının oksidləşmə, hansının yanma olmasına aid nümunələr yazın kimi ev tapşırığı verməklə yerinə yetirmək olar.

VII mərhələ. Qiymətləndirmə və refleksiya. Təlim forması kollektivlə iş olduğu üçün qiymətləndirməni hər bir şagirdin verdiyi cavabların sayına, onları necə ifadə etmələrinə, dolğunluğuna, əhatəliliyinə görə aparmaq məqsəduyğundur. Refleksiyani tədqiqat sualının cavabını əhatə edən məsələləri şagirdlərə bir daha xatırlatmaqla aparmaq olar.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Mehrabov A. Müasir dərslərinin təşkilinə və gedişinə qoyulan tələblər. "Kurikulum" jurnalı, 2013, № 4, səh. 5-10.
2. Müasir dərslər: O, necə olmalıdır. "Kurikulum" jurnalı, 2013, № 4, səh. 55-62.
3. Заграничная Н.А., Иванова Р.Г. Современные подходы к обучению химии. Химия в школе, №2, стр. 10-15, 2010.
4. Əliyev R.Y., Əzizov Ə.T. Kimyanın tədrisi metodikası, II hissə, Bakı, 2006, 293s.
5. Veysova Z. Dərs və onun quruluşu haqqında."Kurikulum" jurnalı, 2013, №2, səh. 105-108.
6. Veysova Z. Fəal/interaktiv təlim. Bakı, 2007, 150 səh.
7. M.Abbasov, V.Abbasov və b. Kimya. Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün dərslik. Bakı, "Aspoliqraf", 2014, 96 s.

A.З. Мамедова, А.М. Гасанова, Г.А. Ахмедзада, Р.Х. Мамедова

Современные подходы по проведению и организации уроков по химии

АННОТАЦИЯ

В статье представляется отношение к мнениям представителей педагогической мысли о современном уроке, в том числе уроках химии, их разновидности, структуре, типов и обобщаются требования к современному уроку по химии.

A.Z. Mammadova, A.M. Hasanova, G.A. Ahmadzadeh, R.X. Mammadova

Modern approaches for conducting and organizing lessons in chemistry

ANNOTATION

The article represents the ratio of the opinions of representatives of educational thought of the modern classroom, including chemistry lessons, their variety, structure, types and summarizes the requirements for a modern lesson in chemistry.

Açar sözlər: müasir dərs, təhsilverici, inkişafetdirici, tərbiyəedici funksiyalar, motivasiya, induktiv, deduktiv, oksigen, kimyəvi xassə, oksid, oksidləşmə, yanma.

Ключевые слова: современный урок, обучающие, развивающие, воспитывающие функции, мотивация, индуктивный, дедуктивный, кислород, химическое свойство, оксид, окисление, горение.

Keywords: modern lesson, training, developing, raising function, motivation, inductive, deductive, oxygen, chemical properties, oxide oxidation combustion.